

HANNA KARHU & PÄIVI KOIVISTO

Lukijalle

Vuonna 1860 nimimerkki ”I” julkaisi ensimmäiset kirjalliset tekstinsä, runot ”Unelma” ja ”Kaunisnummella” *Mansikoita ja mustikoita II* -albumissa. Nimimerkin takana oli ylioppilas Aleksis Stenvall – ja loppu onkin Suomen kirjallisuuden historiaa. Tämä Joutsen/Svanen-vuosikirjan erikoisjulkaisu on nimetty tuon Kiven ensimmäisen julkaisualustan mukaan ja se on jatkoa vuonna 2017 ilmestyneelle laajalle, 19 artikkelin *Kanervakankaalla*-julkaisulle. *Mansikoita ja mustikoita* -nimi kytkee käsillä olevan julkaisun ajankohtaan, jolloin Kivi kirjoitti, ja ylipäätään suomalaisen runokielen kehitykseen.

Kanervakankaalla oli merkittävä virstanpylväs Kiven runouden nykynäkökulmaiselle tutkimukselle. Sen keskeisenä kohteena oli Kiven ainoa runokokoelma *Kanervalan* (1866), mutta julkaisu sisälsi myös yleisempiä artikkeleja Kiven runoudesta ja hänen tavastaan käyttää esimerkiksi mitallisuutta. *Mansikoita ja mustikoita* -julkaisussa suuri osa artikkeleista tarkastelee Kiven *Kanervalan* ulkopuolelle jäävää runotuotantoa, mutta palataanpa myös joihinkin *Kanervalan* runoihin. Molempien kokoelmien artikkelit syventävät näkemystä Kiven runoilijanlaadusta, hänen asemastaan kirjallisuudenhistoriassa sekä runojensa keinovalikoimasta.

Kiinnostavia näkyjä Kiven runouteen avautuu siitä, että se asetetaan uusiin konteksteihin ja aineistoja tarkastellaan uusin metodein. Tässä julkaisussa uusia lähestymistapoja edustavat esimerkiksi Eeva-Liisa Bastmanin eläintutkimusta hyödyntävä artikkeli sekä Sakari Katajamäen geneettisen kirjallisuudentutkimuksen metodologiaa kehittävät artikkelit Kiven käsikirjoituksista. Pirjo Lyytikäinen jatkaa toisaalla Kiven ”Oravan laulun” analyysissä aikaisemmin soveltamaansa tunnevaikutusten metodia, joka samoin edustaa uudempaa käännettä kirjallisuudentutkimuksessa. Aihepiireistä nousevat esille lapsuus ja kuolema.

Julkaisun avaa osio, jossa Aleksis Kiven rinnalle nostetaan toinen runoilija ja tutkitaan, miltä Kiven runous näyttää vertailussa. Torsten Pettersson jatkaa artikkelissaan *Kanervakankaalla*-julkaisussa aloittamaansa työtä Kiven runoudesta hahmottuvan maailmankuvan analysoimisessa. Viime artikkelin lavean käsittelyn sijasta hän tällä kertaa tarkentaa katseensa Kiven ja hänen innoittajanaan tunnetun Erik Johan Stagneliuksen maailmakuvien yhteyksiin ja eroihin. Petterssonin artikkeli on merkittävä lisä Kiven runouden ja ruotsalaisten romantikkojen suhteen tarkastelussa.

Tuula Hökän tutkimuksen kohteena ovat Aleksis Kiven ”Sydämeni laulu” ja Isa Aspin kehtolaulurunot. Aleksis Kiven kehtolauluruno näyttäytyy uudenaikaisessa valossa, kun sitä tarkastellaan vasta viime vuosikymmeninä esiin nostetun (nais)runoilija-aikalaisen tuotantoa vasten. Artikkelit esittelee myös suomenkielisen kirjallisen kehtolaulurunouden traditiota sekä kehtolaulua osana suullista perinnettä. Artikkelissa nousee esiin myös Kiven ja Aspin kehtolaulurunojen suhde kuolemaan.

August Ahlqvist Oksanen on jäänyt historiaan Kiven säälimättömänä kriitikkona, joka vielä Kiven kuoltua julkaisi hänestä pilkkarunon. Häntä kuitenkin myös arvostetaan suomalaista taiderunoutta vahvasti kehittäneenä runoilijana, tällöin nimellä A. Oksanen. H. K. Riikonen vertailee näitä kahta kilpakumppania, jotka runoilijana ovat samalla lailla vastakkaiset kuin vaikkapa Eino Leino ja V. A. Koskenniemi ja osoittaa kummankin omintakeiset vahvuudet.

Sakari Katajamäen geneettistä kirjallisuudentutkimusta edustavat artikkelit syventyvät Kiven kirjoitusprosesseihin ja käsikirjoitusversioihin. Sen lisäksi että Katajamäen artikkelit avaavat uusia puolia Kiven runoudesta, ne osoittavat digitaalisten analyysimetodien annin tekstiversioiden vertailua hyödyntävälle kirjallisuudentutkimukselle. Toisessa artikkelissaan Katajamäki tutkii Kiven arkiston runovihoissa olevien sivuntynkiä ja toisessa geneettistä invarianssia Kiven ”Atalantassa”. Geneettinen kritiikki on korostanut tutkivansa juuri variaatiota, joten Katajamäen artikkeli on tässäkin suhteessa kiinnostava uusi avaus.

Kolmas osio pureutuu pääosin yksittäisiin Kiven runoihin. Artikkeleista ensimmäinen on Pirjo Lyytikäisen artikkeli Kiven runoelmasta ”Lintukoto”, joka on utopistinen, onnen saari -traditioon liittyvä kuvaus satumaisesta onnelasta. Lyytikäinen valottaa runon taustaa sekä periodin että lajin näkökulmasta, mutta ennen kaikkea analysoi tunnevaikutuksia, joita runo synnyttää.

Vesa Haapalan artikkeli jatkaa samantyyppisissä tunnelmissa kuin Lyytikäisen, sillä hän analysoi runoa ”Kaukametsä”, jossa lapsi tulee kertomaan äidilleen nähneensä tien taivaan maahan, ”autuitten maan”. Kiinnostava ristiriita syntyy, kun äiti omasta kontekstistaan kyseenalaistaa lapsen totuuden. Vastaava ristiriita rakentuu runossa havaittavan mimeettisen tason ja retorisen tason välille. Ristiriidasta aukeaa myös mahdollisuus lukea runoa sekä psykologisesta että romanttis-poeettisesta näkökulmasta.

Kiven lapsihahmoja käsittelee julkaisussa Haapalan lisäksi myös Eeva-Liisa Bastman, joka lähestyy Kiven ”Lapsi”-runoa leikin kuvauksena. Bastman nostaa esiin lapsuuden merkityksen romantiikassa ja korostaa leikin toimivan runossa luovuuden ja mielikuvituksen ilmentäjänä: runon lapsi näyttäytyy romantiikan lapsuusihanteiden mukaisena lapsihahmona.

Mikko Turusen ”Kaksi karhunkaatoa” vertailee Kiven runoja ”Karhunpyynti” ja ”Ensimmäinen lempi”, jossa kummassakin ollaan karhumetsällä. Hän vertailee runojen erilaisia tapoja käyttää eräkirjallisuudessa paljon toistettua karhunpyyntiaihetta. Kummassakin runossa karhu myös inhimillistetään, mutta jälkimmäisessä se tuo muassaan huomattavasti dramaattisempia vaikutuksia.

Eläinteemaa jatkaa Eeva-Liisa Bastmanin analyysi eläimen ja ihmisen suhteesta ”Härkä-Tuomossa”. Artikkelissa tutkitaan miten runo hahmottaa rajat eläimen ja ihmisen välillä sekä kuvaa näiden välistä vuorovaikutusta. Bastman hyödyntää eläintutkimuksessa käytettyä vierasmaailmaisuuksien käsitettä sekä fenomenologista lähestymistapaa.

Vertaillen Kiven ja Stagneliuksen maailmankuvaa Pettersson viittaa myös näiden kahden runoilijan käsitykseen elämän ja kuoleman rajasta. Samaan aihepiiriin liittyvät Mikko Turusen ja Hanna Karhun

artikkelit. Turunen analysoi Kiven runoelman ”Alma” käsitystä kuolemasta, jonka hän näkee edustavan Kivellä yleisemminkin esiintyvää käsitystä kuoleman lempeydestä. Turunen liittää ajatuksen suomalaisen kuolemakulttuurin käsitykseen hyvästä kuolemasta, mutta kiinnittää huomiota myös lempeän kuoleman aiheen asetelmallisuuteen Kivellä. Hanna Karhun artikkelissa nostetaan puolestaan esille Kiven runouden monet haamumaiset henkilöt sekä viipyily aavemaisessa liminaaltilassa, kuoleman ja elämän välisessä rajamaastossa. Aikaisempi tutkimus on nähnyt haamukuvaston *Ossianin laulut* -eepoksen kuvaston imitaationa. Analyysissään Karhu laventaa tätä kapeaa tulkintaa ja nostaa myös esiin viimeaikaista kumman tutkimusta.

Sekä *Kanervakankaalla* että *Mansikoita ja mustikoita* nivoutuvat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran alaisen Edith-yksikön hankkeeseen, jossa on tekeillä kriittinen editio Aleksis Kiven runoudesta. Ne tarjoavat editiotyölle välttämätöntä päivitettyä tutkimusta Kiven runoudesta. Tämän julkaisun artikkelien lähtökohdat ovat esitelmissä, joita on pidetty Aleksis Kiven runoutta tutkivien Mansikoita ja mustikoita -seminaarien (I, II, ja III, 2017–2018) sarjassa. Ensimmäisten seminaarien alaotsikkona oli suomalainen runokieli, kolmannen kertova runous. Kokonaisuutena uudet Kiven runoutta käsittelevät julkaisut sekä niitä edeltävät seminaarisarjat ovat kartoittaneet Kiven runoutta ennennäkemättömällä laajuudella.

Kiitokset Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, Helsingin yliopistolle ja Kotimaisten kielten keskukselle, jotka ovat edesauttaneet Kiven runouden tutkimusta tukemalla välietappeina toimineita seminaareja. Tämän julkaisun rahoituksen ovat myöntäneet WSOY:n kirjallisuussäätiö ja Jenny ja Antti Wihurin rahasto, joita kiitämme lämpimästi tuesta. Äärimmäisen tärkeitä kumppaneita ovat olleet myös julkaisun lukuisat refereet, joille suuret kiitokset avusta.

Innostavia löytöretkiä Kiven runouden parissa!

Kirjoittajat

Hanna Karhu, FT, tutkija
hanna.karhu@helsinki.fi

Päivi Koivisto, FT, tutkija,
paivi.koivisto@helsinki.fi